

безотлагательного антропологического анализа, что его многоаспектность создаст все условия для новых научных исследований. Пока еще существуют естественные условия и для сказителя, и для исследователя, для этого нам лишь стоит начать процесс. При этом следует помнить слова Л. Н. Гумилева, сказанные М. Убукееву, о том, что “Манас” как всякое мощное духовное явление обладает особой природой и энергетикой. Вы начинаете вторгаться в пантеон богов. И чем больше у вас фантазии и воображения, тем больше у вас страха и шансов просто-напросто умереть” (13).

Литература

- 1 Исанбет Н. Татар тамышмаклары турында “Татар тамышмаклары Жыючесе һәм тузучесе, Н Исанбет” – Казан, 1970
- 2 Дамба Ринчине А.Р. Русско-монгольский словарь – М 1960
- 3 Абрамзон С. М. Киргизы и их этногенетические и историко-культурные связи – Фрунзе Кыргызстан, 1990
- 4 Валиханов Ч. Ч. Собр. соч. – Т. 1
- 5 Никонов А. Ю. Алтун Битиг. Тенгрианство – Алматы, 2000
- 6 Мухамбетова Е. Тенгрианский календарь как основа кочевой цивилизации (на казахском материале) // История и культура Арало-Каспия – Вып. 1 – Алматы. Кус жолы, 2001
- 7 Мусаев С. Манас жана манасчылар // Кыргыз адабиятынын тарыхы А.Акматалиевдин жалпы редакциясы астында – Т. 2 – Бишкек, 2002
- 8 Кыдырбаева Р. Сказительское мастерство манасчи – Фрунзе Илим, 1984
- 9 Орозобекова Ж. Айтуучулук өнөрдүн тарыхый өсүп өнүгүү жолу – Бишкек. Бийиктик, 2003
- 10 Асанканов А., Бекмухамедова Н. Акыны и манасчи – создатели и хранители духовной культуры кыргызского народа – Бишкек. Мурас, 1999
- 11 Сыдыкбеков Т. Бел белес. Роман эссе – Бишкек. “Акыл” мамконцерни 1996
- 12 Бектенов З. Эскерүүлөр – Бишкек, 1996
- 13 Убукеев М. “Манас” открывається тому, хто способен жертвовать собой // Слово Кыргызстана – 1995 – № 150–151 – С.3
- 14 Уолш Р. Дух шаманизма / Пер. с англ. С. Каноненко – М. Изд-во Трансперсонального Института, 1996
- 15 Карасаев Х. Сагымбай манасчы // Кызыл Кыргызстан – 1930 – 27-май

А. А. Эгембердиева,

*филология илимдеринин кандидаты,
Маданий антропология жана археология бөлүмү*

Асан Жакшылыковдун акындык табияты

Акын атыгып, анын озуйпа-милдетин аткарып, айрымына ыр деген айда-жылда бир келип, айрымына бүтүндөй тагдыр болуп бүтүп, акындыктын жолу жазма таризде кылымдын башынан келаткан менен, 60–70-жылдардын ар бир акыны жөнүндө аяр, кылдат, терең түшүнгөндүк менен өзгөчө сөз кылууга туура келет. Өткөндүн өктөлүү жерлерин бүтөп, өз мезгили гана эмес, бүтүндөй эки муундун шыбагасы өздөрүнө тийип,

өзүнө чейинки мезгилдин ырдалбай калган (же аз ырдалган) ырлары үчүн бул жылдардын добушун эки эселеп арттырган бул муун эң ириде аракетчилдиги, изденгичтиги, натыйжада, тапкычтык-жаңычылдыгы менен кылым тарыхында калды. Көрө билүүсү сезим туйгулардан, турмуштук көрүнүштөрдөн, күнүмдүк адам тирлигинен тартып космостук, ааламдык ой жүгүртүүлөргө өсүп жеткен, батыштын батыштай, чыгыштын чыгыштай тажрыйба-сабагын өздөрүнө сиңирген, күмурскадай өжөр бул калк эми кайталанса канча бир кылымдан соң, жараткан мезгили, жашаган доору жарашса, кайталанар. Болбосо, а кездегидей албуут күч, көтөрүңкү дем, жанган жалын денинде ойногон романтика жөн жерден жарала койбос.

XX кылымдын ойчулу Л.Н. Гумилевдун “пассионардүүлүк” илимий концепциясынан¹ алганда, мутациялануу аркылуу дүйнөлүк маданиятка салым кошо баштаган кыргыз адабияты кыртышында өзү жаралган этностун аз сандуу экендигин байкаткан жок. Биосферанын бирден-бир тилкеси катары этностун жаралуу, көтөрүлүү, алсыроо, өлүү тагдыры бар десек, Гумилевдун дал ошол концепциясындагы маданий көтөрүлүү фазасы кыргыз кыйырында 60–70-жылдарга туура келди. Ал өсүштү биз кандай алып кете алдык билбейм, бирок руханий өзөгүн аздырбаган-тоздурбаган элдер мындай процессти, өзүнө келген ооматты сактай билишет экен. Андай калк узакка жашай алат экен да, руханий жактан да бекем болот экен. Натыйжада кытай элиндегидей Конфуций, Лао-Цзы сыяктуу улут рухунун шам чырагын көтөрүп, артындагыларды алдыга баштаган улут корифейлери жаралат экен, ысымдары мезгилдин өтүшү менен ошончолук жаркырап күйөт экен, артындагыларга жарык берет экен. Кудай түбөлүктүүлүктү башкарсан, мындай өкүлдөр өз элин ошол түбөлүктүүлүккө жакындаштырганы менен баалуу экен. Бир эсептен өзүнүн кыргыз адабиятын дүйнөлүккө жалгаштырууга аракеттенген аталган муундун өкүлдөрү ошол узак жашоо процессин кармоону өз миссиясы катары түшүнүп, эл алдына өзүнүн руханий бузулбас кубулуштарына ээ болуу маселесин койдү.

Ал кайталангыс эталондун негизги өкүлү болгон Асан Жакшылыков тууралуу сөз кыларда эң ириде анын чыгармачылыгынын мезгилдик алкакка кармалбаган кенендиги, кандай зирек окурман болсо дагы бир окуп эле түшүнүп жибербечү ой тереңдиги, табиятынан шаттыкты шам катары кармап жүрүп отурган акындын жашоону эбиллип-төгүлүп сүйө билген маанай жаатындагы, чыгармачылык көп кырдуулугу, бай, орошон интеллектиси эске түшөт. Чыныгы акын гана кайсы бир убакытка кармалбай, байланбай, өзүн кайсы бир доорго энчилеп койбой, тескерисинче, өз муундаштарынан озуп, жеткен бийиктигинде тынып-тынчып калбастан, ага да ыраазы болбой кайра чабыттап артка, канча мезгил артка сапар алып, калемдештеринин катарынан өзүнө сыйлуу орун таап алат. Ал эми тээ Адам Ата, Обо Энеден баштап, Нух пайгамбардын тушундагы топон суу, байыркы кыргыздардын көчмөн турмушу (“Адам ата баяны” менен “Топон суу жана тайгак жол жөнүндө балладаны”, “Макмал төр” менен “Көкөй кестини” айтып жатканым), кыргыз адамы колуна кармаган алгачкы комуз (“Комуз” чыгармасында) баянынан баштап, кыргыз калкы, дегеле адам баласы башынан өткөргөн руханий улуу тарыхты таржымалдаган Асан акын тууралуу эмне дешке болот. Бул канча кылымдык чабыт жүрүп отуруп кечээги Үркүн, андан бери Ата Мекендик согуш (“Мээрим” романы, “Каниет” поэмасы), соңкусу бүгүнкү күнгө (“Соку таш, дүрбү, үч жол жөнүндө насыят” балладасы менен “Ата намыс” поэмасын карасаңыз) биригет. Бир өңүтү адамзат жашоосунун башталышын, экинчиси эң кийинки кылымдын ырын кам-

тыган катмар калың да, бай да, кыртышы семиз. Анда “өнүп чыккан” ар бир чыгарма тууралуу ийине жеткире сөз кылгың келет.

Акындын ырларынын философиясы кенен. Анын чыгармачылыгынын табышмактуулугу да, сырдуулугу да ушунда – чакан ырбы, көлөмдүү поэмабы, кайсынысында болсун анда көрүнөө да, көмүскө да терең ой жатат. Байкабай окуй бересиң, бирок ал философия өзүн кайсы бир саптан таанытат, сени кайра арткы берене, саптарга кайрылууга мажбурлайт, натыйжада ар бир ырга байланасың да каласың. Түбөлүктүү акылмандыкка сугарылгандай, акындагы ой тереңдиги анын алгачкы китептеринен эле байкалат. Аларда жаштыкка мүнөздүү жеңил-желпи сезимдер жок. Ырас, романтикалуу курактың учкундары сезилип турган менен, алгачкы “Таңдын ырахаты”² “Үрөн”, “Жашоо кумары” деле, “Жолго чыгуу”, “Көрүстөндөгү толгонуу” жана башкалар деле жаш акындын чоң адабиятка тагдырын чындап байлагандыгын байкатат. Ырлар жыйнактан жыйнакка өсүп олтурат, алар бирин-бири толуктап, жетилтип отургандай сезилет.

Акын чоң ойлорго бушайман болуп, миң толгонуп кыйналып барып, бардыгы бышып-жетилген соң, ыр болуп бир төрөлгөндөй. Ошондуктанбы, ырлары цикл-цикл түрүндө кетет да, ар бир цикдеги ырлар бир дем менен жазылгандай тыгыз жалгашып турат. Бул поэтикалык дүйнөгө баш баксаң, ал сени не бир изденүү дайраларынан кечирет да, канча бир көркөм ой чытырман токойлорунан адаштырат. Дал ошол окурманын адаштыра алгандыгы менен бул поэзия күчтүү, сыйкырдуу.

Акынга турмушту жаркын кабылдоо мүнөздүү. Анын чыгармачылыгына акын өзү аңдабаган жашоону жанталаша сүйүү башат болуптур. Нурга деле сүйүнө берген, ар бир аткан таңга деле сүйүнө берген, жаанга деле, торгойго деле сүйүнө берген алпейим бул адамдын түшүнүгүндө дүйнөнүн Айы менен Күнү түбөлүктүү да, адам өмүрү күнүмдүк. Адам өмүрүнүн максаты – ал ошол түбөлүктүүлүккө сиңип жок болушу керек. Табигый шаттыгынын, поэтикалык маанайынын бир учу асманда экендигин, табигый жүргөн бул процессти акын өзү кеч андады. Албетте, акындын дүйнөтаанымынын прогрессивдүүлүгүнө табигый нерсеге кошулуп, алган билими, үйрөнгөн дүйнөсү себеп болгон.

Акын замандаштарындай эле өз адабиятынан чыккан соң Батышты окуду, бирок анын таасиринде калып калган жок. Шар дегенче Чыгышка, Тагорго, индия поэзиясына, кытай даосторуна кирип кетти. Буддизмди казды. Буддизм “турмуш – бул куурал” деп тааныйт. Андай-мындай деп өзүн сооротуп отурбай, абсолюттукка умтулган индустардан айырмаланып, акындын турмушту шаттык деп кабылдашы – акындын философиясы. Ал философия Будда философиясына каршыдай. Бирок “Ысык-Көл сонатасындагыдай” же “Эңсеткен жаздагыдай” абалга келгенде, кудай берген шаттык менен нирвана денгээли, б.а. будда философиясы дал келишет. Көз ачкандан кан-денинде ойногон аруулук, табият керемети, махабат, дегеле жан-жандыкка, адам баласына, ааламга, эң башкысы Теңирге болгон сүйүү бардыгы айкаша, ширелише келип, Чыгыш дүйнөсүнө, Чыгыш философиясына жандашат. Ошол эле маалда акындын дүйнөтаанымдык бир “сыры” – ал дагы карма азабын чечмелеп, йогдордой акыл, эмгек, сүйүү, сулуулук өлүмдөн бийик нерсеге жеткирээрине ишенет. Ал тургай акындын түшүнүгүндө ажал деле трагедия эмес. Ошон үчүн ал турмушка, дүйнөгө батыл карайт, жалтанбайт.

Акындын ырларын окуп олтуруп, бул адам өмүрүндө бирөөнө таарынып, бир жандан да кагуу жеп көрбөгөнбү деп таң калганым бар. Адамдарга болгон анын урмат,

ызаат, сүйүүсү ушул ойго алып келген. А бирок чыгармаларын кылдат карап отуруп, акын өзү “жанды жеген поэма” деп түшүнгөн “Аскадагы нурдан” улам, анын купуя сырынын бир өңүтүн туйгандай болдум. Кагуу тургай, турмуштан тепки жеген адамдын өмүрдөн, жандан кечкен шартындагы толгонуусу, азабы, Жаратканга кездешүүсү, соронуусу нака турмуштун өзүндөй жасалмасыз берилиптир. “О, Кудай, өзүмдү да, өлүмдү да // Өзүңө келип кетти табыштагым”³ (170-б.) – деген жүрөк опкоолжуктан саптар лирикалык кейипкердин “өзүн боюна тарткан жакынды да, өчөшүп күн көрсөтпөгөн душманды да, ысык-суук, кайгы-күлкү, өмүрдү да, сүйүүнү, жапа чеккен көңүлдү да”³ (170-б.) эч дооматсыз Жаратканга табыштап, баарын тобо тутуп койгон абалын тымызын чагылдырат. Ал мындай оор кырдаалда “Теңирге жакын барып” жан бергиси келет, бирок пенде күткөндөй эмес тазалануу жүрөт. Мына, чыгармадагы кейипкер “шамалга төшүн тоскон” аска учуна барды да, жан кыюуга чындап белсенип, кийимдерин бирден чече баштады. Кийимдерин чечип бүттү, анткени алар өзүнө таандык буюмдар эле. Кезек Жанга жетти. Кейипкер ушул жерден буйдала түштү. Жан өзүнүкү эмес, Теңирдики экенин эстеди. Эстеди да, Жанын Теңирге сунуп турду. Бирок Теңир аны өлүм менен эмес, өмүрдүн өзү менен айыктырды. “Денесине мелүүн агым уюду, жаны аруулукка жуунду”. Батыш менен Чыгышты изилдеп келип тапканы ушул – акын илим менен дин биригип калган, жанды Кудайга берүү ыраматына, “нулевое состояние” чыкты. Жанын калтырып койгондон кийин башка жаркыраган, санчитананда биримдиги мээсине куюлган адамзаттын өкүлү, башка сапаттагы адам болуп чыга келди. Натыйжада акын “Ыза да кубанычтай зарыл демек, Арамдык адалдыктын жан түгөйү, кейибсе, болбос ишке издеп себеп”³ (175-б.) деп баштапкы өзүнүн тубаса жаркын маанайына кез келди. Акындын Асман Теңирге жолуккан жери ушул (бул тууралуу дагы сөз болот). Адам бир эле мезгилде Жердин да, Көктүн да жан бирдиги экендигин андады. Көрсө, адамдын табиятындагы шаттык жөн эле шаттык эмес экен. Ал түбөлүккө тамырлайт экен. Мындан кыргыз акынынын ой жүгүртүүсү дүйнөлүк философия менен дүйнөлүк диндин бийиктигине жеткендиги көрүнөт.

Кыргыз баласы Жер Энинин бар экендигин билген, бирок Асман Атадан кабарсыз эле. “Асман Ата табиятың башкараак, Жер тарыхы “Тирүүлүк” деп аталган, Кайра өзүңө умтулуудан башталат”³ (122-б.) деп, Жер Энинин жубун белгилеген, ар кыл көрүнүштөн гармония таба билген акын дүйнөтаанымы же “Акыйкатта, аалам менен биригүү, Айттып бүткүс бир өзүнчө той экен”³ (117-б.) деген улуу шайкештикке ынануу “Өмүр” поэмасында ушундайча ачылат. Бул, болбосо “Көкөтөңир кут кыла көр, колдой көр, Туюп турам – улуу тагдыр кабылды!”³ (162-б.) делген жашоого каниеттикти туюнткан “Тиктегиле, кең асманда ай барат” поэмасынын, же дагы “Бир гана Жаратканга нээтим тирүү”³ (173-б.) деп, ымандай сырын айткан “Аскадагы нур” поэмасынын концепциясы бир. Ал – дагы эле Теңир концепциясы, көрүнбөстү көрүү, туюлбасты туюу. Чыгармачылык мындай “экстазга” ар ким эле тушуга бербейт. Бул – Теңирдин өзү тарабынан чанда бир адамга берилчү бакты, Теңирдин бар экенин туюу менен, ар кыл шайкештиктерди кабылдоо менен жан жалгыздыгын унутуу. Мындан, айталы, айрымдар А. Жакшылыков менен тең катар коюп изилдөөгө туура келген Рамистики интуиция менен денеси кошулган шаттык болсо, Асан акындыкы шаттыктын поэзиясы аркылуу бир жагы философияга, экинчи жагы жаратылышка асылып алган, ошонун күчүн сезген философиялык шаттык экендигин билүүгө болот. Сопулардын, дзендердин, даостордун шаттыгы дагы ошол, бирок акындын философиясы алардыкынан алдаганча тереңде.

Өзүндө “макромир менен микромирдин, тагорчосунан айтканда, ич дүйнө менен сырт дүйнөнүн, табигый барабарлыгын кармоого” жетишкен акындын ырларында Теңир, Жараткан түшүнүгү негизги орунда. Кудайга болгон мындай ызаат мамиле бала кезден, энеси эртелеп көз жумган 3-4-класста экенинде башталган. Айылдагы Калпа молдодон куранды үйрөнүп, оор жоготуусунан молдо менен баарлашып айыгып, да бир молдо Турумбек чоң атасы менен биргелешип үй, кой кайтарып жүрүп илгерки диний санжыраларды, пайгамбарлардын тарыхын эшитип, кенедей баланын канында башталгыч диний сезим өтө эрте калыптанган. Ырларынан айкын байкалган (өзгөчө “Улуу шашке” китебинен сон) “бирөөгө кыянаттык кылбоо керек, адамдын ниети таза болуш керек” деген түшүнүк ириде кыргыздын жайлоолорунан келсе, экинчи жагынан дал жогорку эки адамдан улам акын сезимине жалгашкан Р. Ролландын чыгыш дини тууралуу чыгармаларына куштарлык ырларынын бул жагдайда тереңдешин шарттады да, буддизм жана индуизм менен таанышканынан диндин адамга таасир бере турган чоң күч экенин андады. Өздөштүрүүнүн бул сапары акынды мусулманчылык маданиятына чындап алып келди. Москвада экенинде христианчылыктан, Библиядан поэзия катары, сүйүүнүн чеги катары айрыкча “Екклесиаста” китебин алып окуп, ага баш-оту менен кирип калды. Мекеден соң дүйнөгө кайра жаралгандай сезимге кез келди. Ырас, рухий чаңкоону кандыра турган булак катары акындын индуизмди да, буддизмди да, христианчылыкты да сүйө аларлык кудурети бары чын. Бирок ошол эле мезгилде көңүл, ниети алгачта ата-бабаларынын динине, ишенимине тартканы тарткан.

Мусулман дининин парзын аткарып, Мекеге барганы тагдырынын чоң жолуна чыгышына өбөлгө түздү. Акындын түшүнүгүндө Угуз ата менен Умай энеден тараган кыргыз элинин табигый мусулмандыгы бар, кийин бир сөзү да өзгөрүүгө учурабаган “Куранды” жараткан эн түпкү бабанын тукуму катары да, ошол ишеним, ошол динди ыйык тутуп келаткан касиеттүү эл катары да, өз ата-бабасынын бараткан даңгыр жолунан акын четте калмак эмес. Ошол эли ыйык деген нерсени акын андан ары бийиктетип, кыргыз-араб дүйнөсүнө зор катнаш түзүп койду. Өздөрү куураган чөлдү жердесе да, адамга кыянаттык кылуу оюна келбеген калк, Адам Ата, Нух пайгамбардан бери келаткан Аль-Каба мечити дагы бир жолу тазарууга башат болушту.

Руминин чыгармалары, Жами календердин сопучулук поэзиясы, ага катар дзэн-буддизм, чань-буддизм, даосизм, Лао-Цзынын, Конфуцийдин окуулары, менин байкашымча, Асан акындын адамдык да, акындык да аруулук, тазалыгынын бир учу дал ушул башталмаларда жатат. Акын өзү терең үйрөнүп, которуп жүргөн Рабиндранат Тагордун динди терең түшүнгөн чоң акылман, индиялыктарча айтканда, брахман болгондугу деле Асан ажынын жолу башынан эле (ыр ааламына келгенден соң, а демек, табияты менен кошо) Теңир тарабынан бул чыйырга түшүрүлгөндүгүн айгинелейт.

Мейли, ал канчалык төгөрөктүн төрт бурчуна чабыттабасын, үйрөнгөндөрү да, өздөштүргөндөрү да, алып кайткандары да жеке өзү үчүн эмес, улуттун адабияты менен маданияты үчүн салым, эң ириде рухий жактан салым болду. (Баса, буга анын атеизмге сугарылган кыргыз дүйнөсүнө, адабиятка Теңир темасын жеткилең алып келгендиги мисал). Дүйнөнүн түбөлүктүүлүгү бар экендиги (сан), чоң гармониядагы ошол ааламдын бар экендигин акыл-эс менен таануу (чит), анан ааламды акылы менен ачкан ушул Кудай берген мүмкүнчүлүккө ыракаттануу (ананда, же нирвана) жөнүндө туюнткан жанагы санчитананда түшүнүгү индия философиясынан акындын таанып

билүүсү аркылуу кыргыз поэзиясына келди да, жогоруда белгиленгендей, “Ысык-Көл сонатасы” же “Эңсеткен жаз” өңдөнгөн татынакай циклдердин жаралышын шарттады.

*“Эх табият! Элирттиң го жүрөктү,
Эмне деген кубанычты кармадым?!
Сүйкүм сезип ушул, укмуш мүнөттү
Сүрдөгөндөн гүлдөн үзө албадым.
Колум менен сылап баркут чанагын,
Мен да кошо турдум жерге тамырлап.
Кең асманга ажарлана карадым,
Эркиндикке эрким менен байырлап”³ (32-б.)*

– деп санчитананда абалына медитацияга түшүп жүргөн, өзгөчө кудуреттүү адамдар гана жолугат.

А. Жакшылыковдун өнөрканасы жеке эле ыр жаатын эмес, бир өнүтүндө прозаны, экинчи өнүтүндө драматургияны, эссе-публицистикаларды, маданияты жогору маектерди, балдар ырларын, дегеле графикалык ж.б. деген өңдүү ырдын ар кыл түрлөрүн, накыл сөздөр топтомун, котормолорду камтыйт. Бул бир карасаң “кыргыз жазма адабиятынын баштоочусу” деп көп жылдар бою баса белгиленип келген А. Токомбаевдин көп кырдуу орошон талантын эске салат. Бул жагдайда адабиятта экинин бири көрүнгөн А. Жакшылыковдун ырларынын жаралышы ички, тышкы табигый мыйзам ченемдүүлүккө кандай баш ийген болсо, калган жанрдагы туундулары тууралуу да ушундай эле пикирди айтууга болот. Өзгөчө жашаган мезгили менен доорунун терс көрүнүштөрүн, адам мүнөзүндөгү оош-кыйыш жактарды сынга алган, ирония менен сарказмга бай анын элет аңгемелерин жаның жыргап окуйсун. Бул жерде негизинен акындын поэтикалык духун изилдеп жаткан соң, өзүнчө чоң сөзгө арзый турган ал аңгемелерге алаксыгыбыз келген жок.

Ал эми А. Жакшылыковдун өзүнүн согуш жана тынчтыгындай таасир калтырган анын ыр менен жазылган “Мээрим” романы үч катмарды – кейипкерлердин катарын, социалдык катмарды, философиялык жалпылоочу катмарды камтыйт. Бул чыгарманы аталган жанрдагы А. Токомбаевдин “Кандуу жылдары”, А. Токтомушевдин “Алтын тоосу”, О. Султановдун “Адам турмушу” сыяктуу саналуу чыгармалар менен тең катар коюп атайын изилдөө зарылдыгы бар.

А. Жакшылыков – окумал, интеллектиси, жан дүйнөсү бай, дүйнө таанымы терең, палитрасы кызык акын. Андагы бул өзгөчөлүк ал жараткан бардык жанрларда байкалат. Сагымбай туурасындагы “Манас” жомогун Көчмөн Цивилизациясынын чоң касиетке ээ руханий дөөлөтү иретинде алгач маалымдаган эссесинде кылымдар бою көкүрөктө түйүлүп, жадыда сакталып келген ыр формасындагы жомокту көчмөндүүлүктүн өзгөчөлүгү катары баалап, көчмөн шартында гана өмүр сүрүп кете ала турган мындай кубулуштун азыркы күндө Батыштын таасиринде калып, отурук маданияттын бардык жанрларына өтүп жаткандыгы акын зээнин кейитет. “Манас” сыяктуу зор кудурет Материя менен Духтун накта кошулмасынан жаралат, тек материалисттик көз караш менен “Манаска” майда илимпозсөрөйлүк кылгандык да жарашпастыгын “Манасты” изилдөөдөгү буга чейинки оош-кыйыштар даана көрсөтүгү⁴ (88-89-бб.) – деп кайсы бир маанилүү маселени каңкуулаган ой толгоолор андан соң “Манас” эпосу элибиздин санжыра-тарыхы, санат-насили, көркөм сөздөгү жомогу, акыл-чабыт кыялы,

чындыкка сыйынган философиясы, ааламдын кендигин тааныткан космогеографиясы, жаратылышты изилдеген илими, сырткы карым-катнашка айланар жол тапкан дипломатиясы, эркиндигин коргогон эрдиги, элдин өлбөстүгүн издеген саясаты, айтор, жалпылап айтканда, миндеген кылымдарды кучагына алган океан мүнөздүү кыргыз турмушунун бүткүл энциклопедиясы, демек, биз буга бүтүн чексиз сыймыктанышыбыз керек! Кыргыз эли небак эле “Манас” деген касиет ат коюп, жалаң керемет ырдан дүйнөдөгү өтө уникалдуу энциклопедияны алгач түзгөн өзгөчө зирек, касиеттүү эл. Балким энциклопедиялык көз караш бизден башталгандыр.”¹⁴ (91–92-бб.) деген мурда айтылып, оозго алынбаган, жаңы, батыл ой-пикир менен коштолот. Кыргыз эпосун эч тайманбай туруп көчмөн элдердин “Бхавагад-Гита”, “Библия”, “Куран”, “Талмуд”, “Дхаммападасына” теңеген бул макалада “Манаска” эң таң, таамай, терең жана бийик алгачкы комплекстүү баа берилген. А. Жакшылыков жеке эле адабий маселелерге кайрылбастан, “Манасты” айттырган касиетти кайра акдилден чакырбасак, жапайы жаратылыштын шумдуктуудай ыйык күчүнө – манасчылар кабылдап келген кудуретке сыйынбасак, Сагымбайдай ыйык манасчыны берген эл ичиндеги салты тирилбесе, кайдан жаңы манасчы пайда болмок?”¹⁴ (90-б.) – деп манасчылыктын келечегине да тынчсызданат. А. Жакшылыковдун бул идеясы өзүнүн жанагы “Асман Ата” түшүнүгүнөн келип чыккандыгы менен баалуу. Анткени манасчылар дагы асмандан келген күч болмоюн, уюлчакралары ачылып, бата алмайын айта беришпейт. Мухаммед пайгамбар да Куран асмандан берилген соң пайгамбар болуп жатпайбы. А. Жакшылыков манасчынын духу Асман Атадан түшөөрлүгүн далилдейт.

Албетте, “Манас” – руханий туу чокубуз. Бирок ага кол бериш үчүн жөнөкөй турмуш дагы өзүн жетилтиши керек. Ан үчүн ар бир кыргыз адамынын жан дүйнөсүндө кыргыз руху өз тирүүлүгү менен тамырлап, жетилиши керек. Муну акын жакшы билет. Тубаса, жасалмасыз, табигый патриоттуулук акын жүрөгүндө жашап жаткандыгы байкалат. Бул – анын дагы бир күчтүү жагы. А ошол патриоттуулукту акын Манастын образынан тапкан (“Манас” жөнүндө ой толгоо” ыры). Ырдан улам туюнтулган нерсе ушул – жан Кудай Таала тарабынан жердеги элге берилген менен, жер турмушуна келгенде кан кыргыздыкы болуп чыгат, Кудай берген жандын миссиясын аткаруу керектигин туюнткан табигый патриоттуулук ушул. Акындагы “кыргыз духу” деген түшүнүк патриоттуулуктан, ал эми патриоттуулук “Манастан” келгендиги байкалат. Дегеле жан – Кудайдыкы, кан – элдик экени эч ким айта элек нерсе!

Акын дүйнөнүн башка элдериндегидей алдыга озуп кеткен же чындыкты издеген илими аркылуу, же жакшылыкты көздөгөн дини аркылуу эмес, сулуулукту чагылткан өнөрү аркылуу кыргыз эли Кудайга жакындай алат деп түшүнөт. Демек, “Манас” элди Кудайга жакындата турган кубулуш, муну эч бир проза, же адабият менен искусствонун башка түрлөрү алмаштыра албайт. Кыргыздын стихиясы – ыр. Акынды ошол кубулуштун тагдыры тынчсыздандырат. Кыргыздын рухун түзүп турган чоң-майда нерселердин бардыгы тең акындын көркөм ой жүгүртүүсү аркылуу талданып, эленип, айталы, “Көкөй кести”, “Макмал төр”, “Ата намыс”, “Үркүн жөнүндө” балладаларында кыргыз тукумуна жан күйүү башкы багыт, жетектөөчү линия катары үзүлбөй жүрүп отурат. Адабиятка келген ар бир кыргыз акыны өз улутунун тоолорун, дегеле табиятын, жетишкендиктерин, кубаныч-кайгысын ырга салуу деңгээлине көтөрүлө алышы мүмкүн деген менен, А. Жакшылыковдун бул жагдайдагы өзгөчөлүгү – эмоция менен акылды жуурулуштура келип, койгон маселесин философиялык өнүттө эч тартынып-тайман

бастан кеңири масштабга көтөрүп чыга алгандыгында. Анын жан дүйнөсү менен канжаны нака өз улутунун кан-тамырынан бөлүп алгыс шайкештикте, толкуса бир толкуп, тынчыса бир тынчыган бүтүндүктө экендигинде. Анын чыгармачылыгында кыргыз элинин жоголуп бараткан бардык көрүнүштөрү, айталы “Макмал төрдө” тайган менен бүркүттүн түрлөрү, “Көкөй кестиде” күлүктүн түрлөрү, “Сагымбай” менен “Чалагыз” эсселеринде комуз чабуунун бардык сырлары ийне-жибине чейин сөзгө алынат. Өзү “гений” деп баалаган элинин эч бир өнөрчүлүк, чеберчилигине кайдыгер караган эмес, тескерисинче, колдон келишинче изилдеп, чогултуп, топтоп, көркөм нарктарына сиңирген.

Акын бир инсан тууралуу кеп кылып жатып, анын жеке ишмердиги менен гана чектелип калбайт, ой чабыты дагы арылап, тереңдеп кетет да, замандаштарынын оюна келбеген, келсе да ачыкка чыкпаган маселелерди көтөрүү жагынан келгенде көп учурда ага биринчилик таандык. Тил, быйман, саясат, жалпы рух маселелери көз жаздымда калбайт. Токтогул, Тоголок Молдо, Төрөкул, Түтөлбай, Чыңгыз, Алыкул менен Сүйүнбай, Жолон, Чалагыз өңдөнгөн ага муундун да, орто муундун да көрүнүктүү инсандарынын эмгеги, жараткандары акындын дил төшөгөн астейдилдиги менен сөзгө алынган. Эрте учкан замандаштары Беганас менен Тургунбайдын жүрүм-туруму, элеси бир жарым бет жапырак кагазга баткан макаласында ачылып берилген. Бул, мүмкүн, нечен жылдар Жазуучулар Союзуна жетекчилик кылып, кайнаган маселелердин чордонунда жүрүп, улуу менен кичүү муундун тагдырына кайдыгер карай албачу карамдуулутунан, доорлор, муундар арасында үзүлгүс байланыш түзүүгө дилгир чеберлигинен, кандай жаратмандын болбосун нака жүзүн ачып, жерине жеткире сүрөттөп бере алчу сезимталдыгынан, сөз кудуреттүүлүгүнөн болуу керек.

Акында тилдин чоң стихиясы бар. Менин жеке пикиримде А. Жакшылыков жана анын мууну тилди, “Манастын” тилин, Кыргыз атанын тилин колдорунун келишинче коротпой, өз кандарында алып жүргөн, сөз кору мукам, бай болгон акыркы могикиндар сыяктуу сезилет. Асан акын дил жана тил сабакты айылдагы карапайым тил академиктери Калпа молдо менен Турумбек чоң ата өңдүүлөрдөн алган сыяктуу, алардын тилин тирүү устаттар калыптандырды, натыйжада тил оргуп-гашып ал муундун канында ойноп калды. Айтам дегенин жерине жеткире айта алчу алардын сырдуулугу ушунда. Андан соңкулар, анын ичинде биз, бардыгын дудук китептен үйрөндүк да, тил улуттун териси экенин анча андоос албай калдык. “Ах”, “эх” деген менен ички сезим-туйгу, эмоцияны жеткирип бере албай калдык. А бизден кийинкилердин тагдыры, сөз кудурети кандай болоорун, жок, айта албайм. Асан агайдын муунунун мени тил жаатындагы дал ушул бактысы суктантат. Өзгөчө “Рамис жөнүндө сөзүн”⁴ (128-144-бб.), башканы билбейм, мен, мектепте экенимден тартып кайра-кайра тамшанып окуп, тышы үзүлө жаздап калган “Ала-Тоо” журналын баштыкка бекитип, аздектеген жайым бар. О кийин Рамис акындын өзүн көрүп, сөзүн угуп дегендей, тааныш болуп калганымда гений атыккан бул адам туурасында мурда-кийин сөз кылгандардын ичинен мен сактап жүргөн макаланын авторундай эч ким ажайып кеп куруп бере албасына көзүм жеткен. Башкаларга арналгандай калдайган диссертация эмес, жалгыз макала аталган акындын генийлигин да, адамдыгын да, акындыгын да, айтор, бүткүл табиятын ченебей ачып бергенге жарамдуу. Бул, балким, бири өз шаттыгын адырандап-шадырандап, жайдаңдап жүрүп сыртка чыгарган, ыры менен турмушу эгиздей окшош жапан акындын, экинчиси ырындагы шаттыгы менен турмушундагы шаттыгы акыл менен башкарылган, оор

басырык эки акындын дүйнөнү кабылдай келгендеги айкөлдүгүнүн окшоштугунан болсо керек. Макаланын жөнөкөй адам тарабынан эмес, таланттуу акын тарабынан жазылганы андагы эргиген эмоция менен күчтүү интуициянын, сыр билгилик менен астейдилдиктин, акындык сезим менен түюмдун, психологизм менен сүрөткерликтин, көрүү менен аңдоонун ажайып шайкештигинен көрүнөт. Курулай сөз менен ички кан-жанды жиреп чыккан сөздүн, көнүмүш сөз менен өзгөчө сөздүн ажырымы акындын төгүлүп-чачылып жазган агедил макаласынын бир сүйлөмү толкуган-ташыган бойдон көбүрүп-жабыра о бүтүндөй китептин бир бетине жайылып акканынан көрүнөт. Бул жөн гана экиленген сүйлөм курулмасы эмес, а Асан акындын ээ-жаа бербеген, кыйыр-сыз-чексиз ички төгүлүүсү эле. Кыргыз тилинин кубаттуу күчү эле! Дайрадай ташыган ошол шар менен мен да далай акканымды жогоруда айттым. “Рамис жөнүндө сөздөн” адабият үчүн тилдин мааниси кандай экендигин дагы бир ирет түшүнөсүң.

Акын мага табияттын өзүндөй көрүнөт. Байкаганым, бирде муундар арасында байланышты былк эттирбей кармаган нускалуу улуу катары, бирде акты гана көргөн, кара дегенден түшүнүгү жок, жакшыны гана билген, жаман дегенден кабарсыз таза, баса, кыялкеч бала сыяктуу, бирде оргутан өз поэзиясындай шар, бирде ырларындагы сезимдердей уяң, айтор, ичи дагы, тышы дагы табышмак бул таланттын жан-жаратылыштан айрыгыс байланышы бар:

*Таң ата бейгам олтуруп,
Булакка муздак кал сунуп,
Оргутан туңуж добушту
Оюма жыйнайм толтуруп.
Тазалык кантип жетилди?
Жууган болуп бетимди
Тундургум келет ир алды
Турмушка жеке нээтимди...³(60-б.)*

Жогорку татынакай саптардан көрүнүп тургандай, тыш дүйнө менен ич дүйнө, табият менен акын дүйнөсү эриш-аркак Ушул чакан ырдан дагы акындын ыплас нерселерден оолак болуу ниетин, тазага умтулуу аракетин байкоого болот Булактын оргутан добушу адам денине сиңет да, булактын тазалыгы көңүлдү тазартат. Адам менен Жаратылыш камыр-жумур айкалышта, акын дүйнөнү өзүнө таандык бийик сүйүүсү менен кабылдайт. Астейдил эргүү, жаратылышты сыйлоо жүрө-жүрө жетилип отуруп Жаратканга жан уруу (экстаз) ыкласына өтөт Кыргыздын эч бир акыны макромир менен микромир аркылуу Кудайга өтүп кетүүчү жан уруу абалы тапкан “кыл көпүрөнүн” чоо-жайын түшүнгөн эмес, мындай түшүнүк ойлорунда да жок эле Өзгөчө турмуштук чындыкты сүрөттөөгө келгендеги советтик учурдагы плакаттуулук бул ойдун жаралышы эмес, анын дегеле бүчүр байлашына шарт бермек эмес. Мындай трансценденталдык бийик түшүнүк социализмдин идеяларына кармалбаган, байланбаган А Жакшылыков сыяктуу акындардын насибине гана буюрмак. Акын ошол табияттан алган тазалыгы аркылуу улам бийиктеп отуруп, тагдыры Теңирге жалгашат, жер менен көктүн ортосунда өзүн эркин сезет, мезгилдик алкакка кармалбасы жогоруда белгиленген өңдүү аны мейкиндиктин кайсы бир чекитине энчилеп кое албайсың Ал – бардык Мезгилдердин, бардык Мейкиндиктин акыны Бул соңку поэмалары менен далилденди.

Кайсы гана акындын болбосун, чыгармачылыгынын өзгөчө гүлдөгөн учуру болот десек, А. Жакшылыковдун поэзиясы жаңы бийиктикке “Макмал төрдөн”⁵ соң келгенин айтышат. Чындыгында, бул жеке ал китептеги окшош аталыштагы поэманын сюжети-нин өзгөчөлүгүнөн же дагы башка себептен эмес, а ириде көркөм ой жүгүртүүнүн, форма курулушунун оригиналдуулугунан көрүнөт. Форманын көнүмүш бирдей муундардан турбагандыгы, анын ар түрдүүлүгү, мазмунга карай ыңгайлашып кеткен ийкемдүүлүгү, форма менен мазмундун шайкештигин айкалыштыруу менен эң негизгиси ойдун эркиндигин, акындык эргүүнү сактоо, ал эми уйкаштыктын адаттан тыш схемалуулугу – мына ушулар башынан эле жакшылыковдук поэзияда орун алып келаткан ажайып көрүнүштөр болчу. Ошону менен бирге эле акындык жактан, адамдык жактан акындын көзү ачылган мезгилинин башталгандыгы менен поэма маанилүү. Ушундан тартып чакан ырда гана эмес, поэмада дагы куштай эркин чабыттоо мүмкүндүгү ачылып, кандай темада болсун берчү оюн, айтчу сөзүн кемелине келтире берет. Аталган поэма кыргыз адабиятында жаралган бул жанрдын туундуларынын мыкты үлгүсү дешке болот жана ал өзүнчө терең изилдөөгө муктаж. Дегеле акындын поэзиясындагы ырдын, циклдин, поэманын, романдын жаралышынын өз мыйзамченемдүүлүгү бар. Анткени, бул көлөм үчүн эмес, ириде ыр болуп түшө баштаган ойлор ырдык көлөмгө сыйбай баратканда анан циклге өтүп, циклге деген ойлор циклдин турпатына сыйбаганда анан өзүнөн өзү келип поэмага айланат. Акында мунун бардыгы табигый түрдө жүрөт. “Макмал төр” да ошонун, ээ-жаа бербей төгүлүүнүн, ырга, циклге сыйбоонун, мисалы, акындын жан-табиятка, өз элине болгон сүйүүсүнүн далили.

Сүйүүнүн орду жакшылыковдук поэзияда ар тараптуу. Ал жогоруда айткан жан-табиятка, ириде Жаратканга сүйүү, бир өңүтүндө арзуу менен махабат. Анысы да таарынычсыз, кызганычсыз, жек көрүүсүз. Мени суктантканы ошол. Бактылуу махабат. Мага ушундай көрүнөт. Жетилип, толуп-болуп, акылы сезимге баш ийип да, сезими акылга башкарылган куракта жазылган “Махабатка кезигүү” циклиндеги ырларда сагыныч, кумар-куса, муңайымдык байкалган менен баары бир акын дымагы бийик, маанайы ачык. Ал эми махабат акындын атайы бул темага арналбаган чыгармаларынан деле байкалат. “Макмал төрдөгү”, же болбосо “Көкөй кестидеги”, “Мээрим” романындагы кейипкерлердин махабаты аркылуу деле ал бул сезимге болгон өз мамилесин, кабылдоосун, туюмун туйдура билет.

Көңүл-көйгө келген бир ыргак накыл кептер жашоо, турмуш, жан, өмүр, ден оолук, заман, тарых, эл-жер, эмгек өндөнгөн түбөлүктүү маселелерге карата акындын көз карашын эшитет. Ал нуска бара-бара элдик кепке айланаары, кыргыз турмушундагы кайсыл гана макал болбосун тээ алгачта кайсы бир акылман тарабынан айтылып, турмушта эл тарабынан бекемделгендиги ажеп эмес. Алар бүтүндөй доордун, мезгилдин акыл-ой туундулары катары урпактарга берилет. А. Жакшылыковдун учкул саптары ошондой касиетке эгедер экендигин ачык айтууга милдеттүүбүз.

Накыл кеп демекчи, 3 саптан, 5 саптан турган, 3 сабы тамыры сыяктуу болсо, 2 сабы өзөгү сыяктуу болгон, 3 сабы мурунку акындардан алынса, 2 сабын жаңы акын жазууга милдеттүү болгон япондордун хакку деген поэзиясы жакшы белгилүү. Акындын “Ысык-Көл сонатасындагы” аты аталган атактуу Басе, “Тыптынч көл мемиреп турат” деген даяр сапка “Чулп” этти бака”⁶ деген өзүнүн жалкы сабын киргизгендиги менен классик атыккан Басе жана анын калемдештери күнүмдүк менен түбөлүктүүлүктүн симметриясын ачышат. Мында көлдүн тынчтыгы традиция болсо, Басенун бакасы – новаторлук.

Көрсө гүлдөп турган өмүрүн узарта турган элдер кадам артынан кадам таштап, 2 сапка же 40 пайыз гана новаторлукка жол берет окшобойбу. 100 пайыз жаңыланабыз деп Советтер Союзундай кыйрабай, япон менен кытайлар өз гүлдөгөн ооматтуу доорун узартып алышат экен. А. Жакшылыков ошол маселени жакшы түшүнгөн. Басе аркылуу дзен буддизм тууралуу жогоруда биз чечмелеген япон поэзиясынын сыры “Сырскоо күндөр” циклинен байкалат. Дүйнөлүк эстетиканы өздөштүрүү жолун дагы бери чалгындасак, учкул саптарга келебиз. Акындын аларды кыйналбай-этпей иштеп жаткандыгы – дзен-буддизмдин Баседон берки традициясынан жана сопучулукту өздөштүрүп келип ал тажрыйбаларды өзүнүн улуттук өзгөчөлүктөрүнө жууруп салгандыгы. Ушинтип кыргыз кыртышында 2 сапка сыйымдуу ойду батыруу өзгөчөлүгү, аны байкатпастан макал-лакаптын жаралуу табиятына жалгаштырып жибергени учкул сөздөрүнөн көрүнөт. Кванттык поэзия эсептелген учкул сөздөрүндөгү кыргыз акылгөйлүгүн кытай, япон эстетикасы менен жуурулуштурган уникалдуулугу дегеле узак сөз.

Бир чыгармачылыктагы мындай ар жактуулук, көп өңүттүүлүк адегенде Кудай берген таланттын, андан соң билим менен мээнеткечтиктин, эрктин жемиши болушу мүмкүн. Ырас, табигый жөндөмү болбогондор деле карандай эмгек менен көп нерсеге жетишиши мүмкүн, муну анын жараткандарынан улам таразалоого болот, же тескерисинче, кудай берген шыкты андан ары багып, байытып, болгонго гана ишенген, таянган таланттар бар. Ушул жагынан алганда өзүнүн 50 жаш курагына дейре калдайган 5 китептин ичине сыйып-сыйбаган ар кыл жанрдагы чыгармаларды жаратып, жөн гана жаратып эмес, алар аркылуу кыргыз поэзиясын дүйнөлүк таанымга көтөргөн А. Жакшылыковдун чыгармачылыгын мен тек чыгармачылык эмес, тагдыр катары карайм. Бир кезде билимди техникалык окуу жайдан алган гидротехник дениндеги шыгы жанга жай бербей өз нугуна (көркөм дүйнөгө) кайтып келгендей, андан берки Теңир буюрган жол узак да, байсалдуу да болду.

Мен сөз башында белгилеген мезгилдин өкүлдөрүнүн, айталы, улуттук колоритти бийиктигинен түшүрбөй сактаган агай-эжейлердин талантына таазим кылбоо күнөө болор, бирок кыргыздын ырын дүйнөлүк деңгээлге көтөргөн, айылдын дасмиясын ааламдыкына айкалыштыра ачкан аржак-бержагы саналуу таланттардын, анын ичинде дал ушул Асан агайдын чыгармачылыгын атайылап кеңири изилдөө озуйпасы турат. “...Аң-сезим, кыялдын учушун, дүйнөнүн түзүлүшүн айтыш абстракттуу түрдө өтө кыйын, ал эмес прозаны жазганда дагы. Асандыкы абдан келтирилген-терең кеткен, чоң, улуу, философиялык поэзия!”⁴ (333-б.) – дейт Ч. Айтматов. “А. Жакшылыков – поэзиянын туу чокусун карай аракеттенген таланттуу акын”⁴ (333-б.), “А. Жакшылыков – жандын акыны”⁴ (335-б.) деген башка жазуучулардын, “Его философская проблематика меня трогает. Этот киргизский колорит и философское осмысление мира. Он очень национален и в то же время по-настоящему поэт земного шара”⁷ (стр. 275) – деген өңдүү орус акындарынын ондогон адилет пикирлери байма-бай айтылып келет. Аттуу-баштуу инсандар бекер жерден баа бербейт экен, бул жөнөкөй көрүнүш эмес экендигине мен дагы ынандым. Кийинки кездеги бул жагдайда нукура философ Чоюн Өмүралиевдин, таланттуу акын Карбалас Бакировдун ж.б. макалалары, кудай буюрса, соңку чоң атайын изилдөөлөргө баштооч болгону турат. Андыктан, Асан акындын ыр жолунда далай басмак, далай ыракаттанып, көп ирет андагы сырдуулук менен табышмактуулуктун жандырмагын издемек бар. Бул анык, акындын адабий айдында өзүнө чыйыр салууга жетишиши – бул анын чоң бактысы. Ал эми Асан акындын асманга жол

салуу тагдырын эмнеге теңөөгө болот? Азырынча изилдөөчүлөр тарабынан туюп, бирок сөз жеткирип айтылбай келе жаткан анын акындык жетишкендиги да, ийгилиги да, бактысы да мына ушунда

Колдонулган адабияттар

- 1 Гумилев ЛН Этногенез и биосфера земли – Ч 6 – М Азбука, 2003
- 2 Жакшылыков А. Тандын ырахаты – Ф Кыргызстан, 1969
- 3 Жакшылыков А. Тандалмалар жыйнагы – Т 2 – Б Кыргызстан, 1999
- 4 Жакшылыков А. Тандалмалар жыйнагы – Т 4 - Б Кыргызстан, 1999
- 5 Жакшылыков А. Макмал төр – Ф Кыргызстан, 1983
- 6 Басе М Лирика <http://orel2.rsl.ru/rgb-sh/haiky/2.htm>
- 7 Жакшылыков А. Тандалмалар жыйнагы – Т 5 – Б Кыргызстан, 1999

Alexej Komarov,

*Studiengang “Deutschland- und Österreichstudien”,
Doktorand an der Universität Wien, Österreich
Institut für Germanistik*

„Das Schweigen der Sirenen“ als eine alternative Variante des Odysseus- und Sirenen-Mythos bei Franz Kafka

Die Odysseus-Gestalt hat eine lange Rezeptionsgeschichte in der Weltliteratur. Allein in der deutschsprachigen Literatur wurde sie von solchen Dichtern wie Goethe, Brentano, Heine, Eichendorff und Rilke behandelt. Das ermöglicht laut H. Politzer (1) Franz Kafka in einen Entwicklungszusammenhang mit den das antike Motiv behandelnden Autoren stellen.¹

Zur Zeit der Moderne brachten mehrere namhafte Künstler großes Interesse für den Odysseus-Mythos auf und erweiterten somit wesentlich dessen Behandlungsgeschichte. Da seien solche Werke wie „Ulysses“ (1922) von James Joyce und „Odysseus und die Sirenen“ (1933) von Bertold Brecht zu erwähnen. Bemerkenswert ist dabei, dass Kafka wohl der erste Vertreter der Moderne war, der sich dieser Thematik wieder zuwendete.

Solch ein lebhaftes Interesse Kafkas am Odysseus-Mythos kann einen subjektiven Charakter tragen und lässt sich durch die Besonderheiten seiner Biographie erläutern. 1893 bis 1901 besuchte Kafka das humanistische Staatsgymnasium mit deutscher Unterrichtssprache in der Prager Altstadt. Die Ausbildungsstätte wurde für Kafka von seinem

¹ Vgl. 1, 358-359 (siehe unten im Literaturverzeichnis zu diesem Artikel)